te onderwerpen. Het baat dan ook niet, of men dit van achteren al betreurt. Tegenover de macht van het Heidendom, van den Islam en van de zinnelijke wereld zou de Kerk zich nimmer voor zoo langen eeuwen in haar bestaan hebben kunnen handhaven, indien niet te Byzantium de stoute zet van Constantijn ware doorgezet, en indien men het niet gewaagd had de Kerstening van Europa op grooter schaal te bevorderen door met het waarnemen van de uiterlijke vormen vrede te nemen, en hierdoor ten slotte ons geheele wereld-deel als Christenland te sieren. Niet van de Christelijke belijdenis, maar van Constantijn en den Islam is deze actie die de wereld beheerscht heeft, uitgegaan. Daarom moest hier 't eerst het gebeurde met den Islam worden aangestipt.

Dr. A. K.

„Bekeer mij, zoo zal ik bekeerd zijn."

> Ik heb wel gehoord, dat zich Ephraïm beklaagt, zeggende: Gij hebt mij getuchtigd, en ik ben getuchtigd geworden, als een kalf, dat aan het juk nog niet gewend is. Bekeer mij, zoo zal ik bekeerd zijn; want Gij zijt de Heere mijn God.
> Jeremia XXXI: 18.

Diep ingrijpend in ons zielsleven is de overtuiging, dat er geen sprake van zijn kan, dat we ons zelf zouden bekeeren. Men beproeft zulks wel, maar de uitkomst stelt telkens op nieuw te leur. Ongetwijfeld kan het verlangen in ons opkomen, om van den zondeweg waarop we voortschreden, op het pad der gerechtigheid over te treden. Ook kan dit zielsverlangen, als het weer wegslonk, door den drang van onze zielsbehoefte dringend in ons terugkeeren. Het kan zoover gaan, dat we geen rust meer in ons gevoelen, telkens het oordeel over onzen onheiligen levenstoestand tot in ons gebed herhalen. Maar hoe sterk hieronder de zielsbemoeiing ook in ons worde, om nu eindelijk dan toch voor goed en voor immer van het pad der zonde op het pad des levens over te schrijden, en op dat pad des levens te volharden, elk pogen van dien aard eindigt toch altoos weer in teleurstelling, indien de drang tot bekeering uit ons zelf opkwam, en met eigen kracht zich poogde door te zetten.

Zelfs wat ernstige broeders ons op 't hart binden, ons prikkelend om met de zonde nu eindelijk dan toch voor goed te breken, en van nu af op het pad des levens over te gaan, eindigt onverbiddelijk met zich in zelf bedrog te verliezen, zoolang het pogen om ons te bekeeren van ons zelf uitgaat, of ons door lieve vrienden wordt opgedrongen.

Zulk een aangrijping kon ons wel voor een tijd doen breken met zondige gewoonten of met onheilige bedoelingen en begeerten. Zelfs laat 't zich zeer goed denken, en komt 't herhaaldelijk voor, dat een afgedoolde in vollen ernst zijn doolpad verzaakte, zich aan geheiligde kinderen Gods aansloot, en zich niet anders kan voorstellen, of de bekeering was dan werkelijk tot stand gekomen. Dit alles blijft dan echter schijn. Een schijn die boeien en voor een oogenblik bezielen kan, maar die toch het hart niet omkeert, en straks na korter of langer tijd toch den ouden zondaar weer in ons doet terugkeeren, die zich dan opnieuw weer meester van onzen persoon maakt.

Wat de Profeet hier in Jeremia XXXI uitroept, Is daarom zoo roerend waarachtig, omdat hij in zijn betuiging de volstrekte onmacht, om zichzelf van het pad der zonde op het pad des vredes door waarachtige bekeering over te zetten, zoo uit het volle hart en zonder zweem van aarzeling belijdt.

Er is in wat zoo roerend, gelijk hier bij Jeremia, gelezen wordt, iets dat met allen schijn breekt, en grijpt naar de waarachtige bezieling die alleen van God in ons hart kan uitgaan. Het spreekt er zich zoo zielsbewust in uit, dat zelfs het oprecht verlangen naar grondige bekeering niet in ons kan opkomen, of 't moet God zijn die de begeerte er naar in ons doet opkomen en de verhooring van onze bede ons schenkt.

Niet alsof niet ook uit de menschelijke begeerte, uit het menschelijk verlangen, een streven kon opkomen, om straks door geheel onze omgeving onder de bekeerden gerekend te worden. Hoe velen dienden zich niet steeds in tal van kringen aan, die het er met hart en ziel op toelegden om voor bekeerd door te gaan, en onder de geroepenen ten eeuwigen leven gerekend te worden. Er zijn ook invloedrijke kringen, waarin men er op staat, dat men mee zal tellen, en als een bekeerde optrede. Er gaat dan invloed van uit, zoo men onder de bekeerlingen meê begint te tellen. En de alleszins hartelijke wijze waarop we dan in onze omgeving als bekeerd begroet worden, doet ons goed aan 't hart. Alleen maar, 't blijft dan nog enkel een bekeering, die alleen voor de vrome vrienden meetelt, en die nog altoos den band van onze ziel aan God slap laat hangen. We stelden er dan wel prijs op, om voor vroom door te gaan en zelfs onder de vromen voor een bij uitstek vrome geëerd te worden, maar het werk Gods in ons hart bleef nog altoos toeven. Soms zelfs wordt de kunst om zich als een oprecht bekeerde aan te stellen, op zoo verrassend aangrijpende wijze in toepassing gebracht, dat schier een ieder zich laat meesleepen, en in steeds breeder kring de overtuiging doordringt, dat 't een heilige van God gewerkte bekeering is, die zich van de ziel heeft meester gemaakt.

De profeet daarentegen laat zich niet misleiden. 't Is zijn innige zielsverlangen, om in volle waarachtigheid tot zijn God bekeerd te zijn, maar hij verbergt 't dan ook geen oogenblik dat hij zich zelf die zielsheiligende bekeering niet kan aanbrengen, en dat geen vrome vriend vergoeden kan wat in hem zelf ontbreekt. Komt 't op waarachtige bekeering aan, dan moet 't van God zelf zijn, dat de doortastende inwerking op ons innerlijk zielsbestaan uitgaat. Het is geen zwevende onzekerheid wie ten eeuwigen leven zal ingaan, en wie van verre zal blijven staan. Er heerscht bij den Almachtige geen zweem van onzekerheid, of in uw dorp, of in uw familie, of in uw huislijken kring geroepenen ten eeuwigen leven verkeeren. Het is voor den Heilige geen raden en gissen, of in dat of dit dorp, in dezen of in genen kring geborenen ten eeuwigen leven verkeeren, die bij hun sterven eenmaal voor eeuwig in het Vaderhuis zullen ingaan.

God is de Alwetende, en daarom wacht Hij niet af wat de uitkomst van iemands leven zal zijn, en of hij eindigen zal met zich eeuwiglijk tegen zijn God te keeren, dan wel eeuwig als kind van zijn God zijn Vader in de hemelen zal verheerlijken. Er is hier geen sprake van onzekerheid of gissing. Ge moogt 't u geen oogenblik zelfs voorstellen alsof 't bij uw God een gissen en raden zou zijn, wie uit de oudere in uw woonplaats levende personen eens ten eeuwigen leven zouden ingaan, en wie dreigden verloren te gaan voor eeuwig. Er zijn bij den Alwetende geen onzekerheden, geen twijfelingen zelfs. Wat het leven hier op aarde in een gezin, in een dorp of in een breeder kring voor het Vaderhuis brengen zal, staat van meet af vast. Van alle eeuwigheid af muurvast. Uw God kent uit elk land en uit elk dorp bij naam alle man en alle vrouw, alle kind en alle zuigeling in de wieg die ten eeuwigen leven niet alleen geroepen is, maar van alle heil voor eeuwig verzekerd is. Niet een komt er ooit bij, en nooit één valt er af, want Hij zelf is het die de geroepenen aangrijpt en zoo overmachtig innerlijk bewerkt, dat ze voor eeuwig Hem toebehooren en zelfs door geen demonische invloeden van Hem kunnen worden afgetrokken.

De Heere staat niet voor één Hem onbekende uitkomt. Er kan en mag zelfs niet gedacht worden aan de mogelijkheid, dat 't den Heilige mislukken zou, zijn van eeuwig af opgevat en voortgezet plan door te zetten. Hij zelf toch is het van wien de kracht der bekeering uitgaat, en daarom voor oogen ziet, wie de geroepenen zijn, die Hij ter zijner tijd zal aangrijpen, innerlijk bewerken, en omzetten. De betuiging is daarom zoo roerend aangrijpend: »Bekeer mij, zoo zal ik bekeerd zijn.« Het is bij den Alwetende geen beproeven noch gissen. Hij kent elk geroepene ten eeuwigen leven van de eerste ontvangenis af. Het is daarom zelfs de vraag niet, of zulk een uitverkorene slechts enkele dagen het levenslicht zal aanschouwen, of tot hoogen ouderdom zal opklimmen. Aan wien ten eeuwigen leven zal ingaan, moet innerlijk een aangrijpende, alomvattende werking plaats grijpen. Die eerste bezieling ten eeuwigen leven kan de zondaar nimmer zelf uit zijn eigen zondig hart doen opwellen, en wien hij ook ontmoeten moge, niemand onder zijn magen of vrienden is ooit in staat de zondige loot van zijn ziel te knakken en er een kiem des eeuwigen levens voor in de plaats te doen uitschieten. Wie dat zou kunnen, zou reeds wedergeboren moeten zijn. Immers als de kiem van het eeuwige leven in de ziel ontlook, dan ja kan uit de kiem straks alle hooger leven zich ontwikkelen. Is het daarentegen dat er in 't hart van 't menschenkind nog niets gevonden wordt van de onheilige werking van zijn zondig bestaan, dan kan uit dat zondige nooit of nimmer het volzalige en heerlijke uitschieten. Uit 't zondig hart blijft zondig al wat uit dat bedorven hart geboren wordt. Ja, zelfs de bede die Jeremia hier uit: »Bekeer mij, zoo zal ik bekeerd zijn«! was niet uit Jeremia zelf opgekomen, maar door God in hem verwekt.

Dr. A. K.

Amsterdam, 13 Februari 1920.

Met hartelijke ingenomenheid maken ook wij melding van het feit, dat Directeuren van de Vereeniging voor Hooger Onderwijs op Gereformeerden grondslag Dr. G. Chr. Aalders, predikant bij de Gereformeerde Kerk te Ermelo, benoemd hebben tot Hoogleeraar aan de Vrije Universiteit, en wel om onderwijs te geven in de vakken rakende het Oude Testament en in de ambtelijke vakken.

De vacature in de Theologische faculteit ontstaan door het al te vroeg sterven van Prof. Sillevis Smit, is daarmede vervuld geworden. Dat Prof. Aalders niet, als zijn voorganger, uitsluitend voor de ambtelijke vakken benoemd is geworden, spreekt wel van zelf. Zelfs zou het de vraag geweest zijn of, indien Directeuren uitsluitend voor deze vakken een hoogleeraar hadden willen benoemen, de keuze op Dr. Aalders zou gevallen zijn, omdat hij op dit gebied zich nog weinig bewogen heeft. Het zwaartepunt van deze benoeming ligt dan ook ongetwijfeld in de Oud-Testamentische vakken die hem zijn opgedragen. Onder de predikanten was Dr. Aalders degene, die zich verreweg 't meest met deze studiën had bezig gehouden en die op dit gebied een uitstekenden naam had verworven. Reeds zijn proefschrift over »De valsche profeten in Israël" toonde in welke richting zijn studiën zich bewegen zouden. En de talrijke artikelen, die later van zijn hand verschenen in Theologische tijdschriften, maar vooral zijn beide wetenschappelijke verhandelingen over »Sporen van het Animisme in het Oude Testament" en zijn »De profeten des Ouden Verbonds" toonden wat kostelijke gaven voor deze studie hem waren geschonken. Hoe uitstekenden naam hij op dit gebied verworven had, bleek wel, toen de Generale Synode van 's Gravenhage hem in 1912 benoemde tot hoogleeraar aan de Theologische School voor de exegese van het Oude Testament, voor welke benoeming Dr. Aalders destijds meende te moeten bedanken, omdat hij naar zijn principieele overtuiging meer aan de zijde der universitaire opleiding stond.

De benoeming van Dr. Aalders is daarom metterdaad een aanwinst voor de Vrije Universiteit. Prof. van Gelderen, die met groote toewijding tot dusverre in de Theologische faculteit deze vakken onderwezen had, maar wiens eigenlijk studieterrein, de Semitische talen, daardoor niet zoo tot zijn recht kon komen, als hij dit zelf wilde, draagt zijn taak in de Theologische faculteit met blijdschap aan dezen opvolger over. Metterdaad was de arbeid om èn de Semitische talen èn het Oude Testament te onderwijzen, ook te zwaar. Het Oude Testament eischt niet alleen voor de exegese, maar ook voor de zoo belangrijke critische vraagstukken een hoogleeraar, die zich geheel in dit vak inwerken kan en daaraan zijn beste krachten kan geven. En daarvoor was Dr. Aalders *de* aangewezen man. Elke studie, die over dit onderwerp van zijn hand verscheen, toonde, hoe hij niet alleen geheel dit onderwerp onder de knie had, maar ook een man is, die in goeden zin een uitnemend apologeet is en voor het gezag der Schrift opkomt. Met vol vertrouwen kan daarom het onderwijs in deze vakken aan hem worden toevertrouwd.

Of de saamvoeging van de Oud-Testamentische en de ambtelijke vakken op den duur geen bezwaar zal opleveren, zal de toekomst moeten leeren. Aan Prof. Biesterveld, die de Nieuw-Testamentische exegese met de ambtelijke vakken verbond, is het wel gelukt. En we mogen van de werkkracht en den ijver van Dr. Aalders verwachten, dat hij niet alleen op 't gebied van het Oude Testament, maar ook voor de practische vorming voor het ambt den studenten tot een goed leidsman zal wezen. De hoofdzaak is echter dat Dr. Aalders thans zich, niet langer door pastoralen arbeid gehinderd, met volle kracht aan de studie van het Oude Testament zal kunnen geven. Moge zijn komst aan de Vrije Universiteit haar tot zegen zijn.

Calvijn en de parochiekerken.

Na de Reformatie waren in de meeste Gereformeerde Kerken de vroeger bestaande parochiën opgeheven. Men had toen de eene en onverdeelde gemeente. En 't sprak dus vanzelf, dat de predikanten, die telkens van kerkgebouw wisselden, daardoor weinig in verband traden met hun gehoor.

Calvijn heeft van meet af hiertegen gewaarschuwd. Hij drong er telkens bij de Overheid op aan, die toen nog in kerkelijke zaken zoo goed als oppermachtig was, om de Kerk in parochiën te verdeelen. Dat Calvijn onder deze parochiën niet verstond wat men tegenwoordig de wijkindeeling noemt, is duidelijk. Wat Calvijn wilde was, dat de gemeente in vaste parochiën zou worden ingedeeld; dat elke parochie haar eigen kerk zou hebben; dat in deze kerk dezelfde predikant regelmatig zou optreden, en dat de leden der parochiën gehouden zouden wezen om onder dien predikant op te gaan.

Het was Calvijn te doen om aan het telkens verwisselen van den predikant op den kansel en van het naloopen door de gemeenteleden een einde te maken. Wat hij wilde, was, dat de predikant zijn eigen gemeente zou leeren kennen en de gemeente hem.

Vandaar dat Calvijn na zijn verbanning uit Genève, toen pogingen werden aangewend om hem weer naar Genève te doen terugkeeren, aan de Synode te Zurich schreef in een plan tot betere doorvoering van de reformatie, dat voor een strengere handhaving van de tucht in de *eerste* plaats noodig was, dat de stad zou verdeeld worden in vaste parochies, omdat, zooals hij er aan toevoegde, de stad niet alleen zoo bevolkt is, maar de bevolking ook saamgesteld is uit lieden van verschillende afkomst en daarom het toezicht en bestuur der gemeente altijd verward zal wezen, wanneer het volk niet meer van nabij zijn eigen predikant kennen leert en de predikant zijn eigen volk, En dat kan alleen geschieden door deze instelling.

Herminjard teekent daarbij aan, dat Calvijn de gelegenheid had gehad om de voordeelen van deze organisatie te leeren kennen tijdens zijn verblijf te Bazel, waar elk gemeentelid verplicht was, althans des Zondags, de Kerk van zijn Parochie te bezoeken, opdat de predikant des te beter zijn kudde mocht leeren kennen.

Bedanken?

Een onzer lezers vraagt ons:

Hooggeleerde Heer!

Vergun mij U enkele vragen te doen, die ik gaarne beantwoord zou zien in een der eerstvolgende nummers van „De Heraut."

Iemand, die gekozen wordt tot Ouderling of Diaken, kan bij den Kerkeraad bezwaren indienen tegen zijn benoeming en ontheffing daarvan aanvragen, als hij oordeelt dit ambt niet naar behooren te kunnen vervullen, of zich onbekwaam daarvoor acht volgens de eischen, die Gods Woord stelt. Indien de Kerkeraad deze bezwaren niet geldig of Schriftuurlijk vindt en de gekozene wel (er kunnen toch ook wel eens bezwaren zijn, die hij om gewichtige redenen niet noemen kan?) — gaat dan de regel door, dat men nooit bedanken mag, m. a. w., dat men zich in zulk een geval steeds moet onderwerpen aan het oordeel van den Kerkeraad? De gekozene dient toch in zijn eigen gemoed verzekerd te zijn? Ware dit niet zoo, dan zou de Kerkeraad over zijn geweten een geestelijke macht uitoefenen, die m. i. strijdt met Gods Woord en onze Geref. beginselen.

Bij de beroeping van Predikanten volgt men een geheel anderen regel: die bedanken immers zeer dikwijls (meestal zonder opgaaf van redenen?) en vragen eerst ontheffing, wanneer ze een beroep reeds hebben aangenomen en zich daarna terug willen trekken. Vanwaar zulk een groot verschil in handelwijze tusschen het eerste en het tweede geval?

Ofschoon dit vraagstuk reeds meermalen besproken is, willen we onzen vrager gaarne het genoegen doen nogmaals hierop een antwoord te geven.

Waar de roeping tot het ambt door de gemeente een Goddelijke roeping is, zooals het in ons Bevestigingsformulier wordt uitgedrukt, staat het zeker niet vrij voor zulk een beroeping te bedanken. Eigenlijk zou in ons kerkelijk leven van »bedanken« nooit sprake mogen zijn. Men »bedankt« voor een benoeming tot bestuurslid van een vereeniging, omdat men hier volkomen vrij man is om te doen wat men wil, maar men »bedankt« niet, wanneer de Koningin ons tot een waardigheid of eereambt roept. En omdat de roeping tot het ambt in de Kerk een roeping is van den Koning der Kerk, is men niet vrij om te bedanken, maar heeft men aan die roeping zich te onderwerpen. Wanneer men zelf meent dit ambt niet naar behooren te kunnen vervullen of zich daarvoor onbekwaam acht, gerekend naar de eischen, die Gods Woord stelt, dan kan men deze redenen aan den Kerkeraad mededeelen, die dan daarover te oordeelen heeft, en desnoods kan men zich van het oordeel van den Kerkeraad beroepen op de meerdere vergadering, maar aan dat oordeel heeft men zich te onderwerpen. Eigen gevoel van onbekwaamheid kan en mag hier niet beslissen. Ook Mozes en Jeremia meenden onbekwaam te zijn voor het ambt, de een omdat hij zwaar was van tong, de ander omdat hij nog zoo jong was, maar God de Heere heeft hen daarom niet losgelaten. En zij zijn beiden in het hun toebetrouwde ambt Gods Kerk tot grooten zegen geweest.

Vandaar dat onze Kerkenordeningen dan ook uitdrukkelijk eischen, dat wie benoemd is tot een ambt in de Kerk, niet eigenmachtig bedanken zal, maar met opgave van redenen aan den Kerkeraad ontslag van deze benoeming zal vragen. Het geval, dat deze redenen van zoo intiemen aard zouden zijn, dat men ze aan den Kerkeraad niet zou kunnen mededeelen, zal wel uiterst zelden voorkomen. Meestal schuilt de oorzaak van deze niet bereidwilligheid om de Kerk te dienen in 't opzien tegen de taak, in kleine gedachten van eigen gaven enz. En hoe goed ootmoed is, toch kan ook deze Christelijke deugd overdreven worden. Het voorbeeld van Jeremia leert dit.

Wanneer onze inzender ten slotte opmerkt, dat men toch telkens leest, dat predikanten voor een beroeping bedanken en wel zonder opgave van redenen, dan is het duidelijk, dat het hier om een geheel ander geval gaat. Een predikant staat in het ambt; hij heeft een Goddelijke roeping opgevolgd; hij is gehoorzaam geweest; maar wanneer nu een andere Kerk hem begeert en tot haar predikant beroept, dan heeft deze Kerk daarbij geen *recht* om de aanneming van dit beroep te eischen, maar heeft veeleer de gemeente, waaraan hij verbonden is, *recht* om hem te houden. Oudtijds gold dan ook als regel, dat zulk een predikant, die een beroep naar elders wilde aannemen, eerst aan zijn eigen kerkeraad daartoe verlof moest vragen. Maar ook al is dit thans niet meer regel, en al beslist de predikant zelf door een beroep aan te nemen of daarvoor te bedanken, met het geval van een gemeentelid, die tot het ambt geroepen wordt en weigert dit te aanvaarden, heeft dit geval niets te maken.

Geen gunst maar recht.

VII.

Al heeft de Overheid in ons land, zooals reeds bleek uit wat we een vorig maal meedeelden omtrent den strijd over de Utrechtsche kapittelgoederen, waarbij Voetius zoo kloek en beslist optrad voor de rechten der Kerk, zeker niet ten opzichte van al deze goederen, die met een vrome bestemming gegeven waren, gezorgd, dat zij aan deze bestemming beantwoorden bleven, toch kan in het algemeen niet gezegd worden, dat de Overheid bij ons zich schuldig gemaakt heeft aan een »kerkroof«, die niet alleen den Roomschen maar even-zeer aan de Protestanten tot ergernis en aanstoot was. Wat in Engeland en Duitschland is geschied, dat de Vorsten zich van een groot deel dezer goederen meester maakten om daarmede zichzelf en hunne gunstelingen te verrijken, terwijl de Kerken armoede leden, is bij ons niet voorgekomen.

Wel heeft de Overheid destijds in Holland en Zeeland een groot deel van deze kerkelijke en geestelijke goederen genaast en verkocht, maar dit geschiedde dan om daarmede de zware oorlogskosten te betalen of voor andere publieke doeleinden en in het algemeen belang van het land. Het recht daartoe nu hebben de Gereformeerden nooit aan de Overheid ontzegd. Al droegen deze goederen om het doel, waarvoor ze gegeven waren, een gewijd of heilig karakter, toch mochten ze, in geval van noodzakelijkheid, tot profane doeleinden worden aangewend, evenals David met zijn manschappen, toen hem hongerde, at van de heilige toonbrooden, die alleen voor de priesters waren bestemd. Ook de vrome koningen van Israël hadden zich niet ontzien, wanneer een buitenlandsche vijand tegen Jeruzalem optrok en Gods volk met den ondergang bedreigde, van de rijke schatten van den Tempel gebruik te maken om het land te verdedigen of den vijand af te koopen. En zoo mocht de Overheid ook, dat erkenden onze Gereformeerde theologen, waar het om de vrijheid van ons volk en om het bestaan van Christus' Kerk in ons land ging in de worsteling met Spanje, deze geestelijke en kerkelijke goederen te gelde maken, om daarmede den vijand te wederstaan.

Intusschen heeft de Overheid zelve gevoeld, dat waar zij door deze confiscatie van de kerkelijke en geestelijke goederen de Kerk van een groot deel harer inkomsten beroofde, het daarom haar roeping en plicht was, om de aldus beroofde Kerken op andere wijze te voorzien van wat zij noodig hadden voor den dienst van Gods Woord. Van een confiscatie zonder schadevergoeding van de Kerk was daarom geen sprake. „De Overheid naastte de goederen der geestelijke en kerkelijke fundaties, zegt Mr. Rengers Hora Siccama terecht, maar *onder de belofte en de verplichting voortaan* uit den Fiscus in den Christelijken dienst te voorzien"[1]) En dat dit metterdaad de rechtsopvatting van die dagen was, blijkt uit het citaat, door Mr. Rengers Hora Siccama aangehaald uit Hugo de Groot, die wel het recht der Overheid handhaaft om de »goederen die eertijds tot onderhoud van geestelicke luiden waren geschict", te eigenen en ze te gebruiken »tot land-weer ende andere noodzakelickheden", maar alleen op voorwaarde, dat »dezelve overheid bestelle, dat de kercken-dienaren eerelick onderhouden ende een bequaem getal van jonge-luiden tot de kercken-dienst opgevoed werden".[2])

Hieruit blijkt, dat de gewone voorstelling, alsof deze uitbetaling der predikantstractementen door de Overheid in de dagen der Republiek, voorzoover deze geschiedde uit 's Lands schatkist of uit de belasting-penningen, alleen aan een *gunst* van de Overheid was te danken, of daaruit voortvloeide, dat de Overheid toen zichzelf als de »voedsterheer der Kerk« beschouwde, gelijk Mr. Van Apeldoorn het uitdrukt, niet juist is. De uitbetaling der tractementen door de Overheid geschiedde niet louter als »gunst«, maar als *vergoeding* van de schade, die de Kerk had geleden, doordat de eigendommen en goederen voor het onderhoud der »geestelijke lieden« bestemd, door de Overheid waren genaast. Al had de Overheid daartoe het recht, omdat het ging om de verdediging van het land, ze nam tegenover de Kerk toch de verplichting op zich en legde de belofte af, dat zij nu in het onderhoud van de predikanten zou voorzien. Zoo vatte Voetius het op[3]) en zoo Hugo de Groot. En waar Hugo de Groot wel de meest bekwame jurist was uit die dagen en ook het best op de hoogte was van wat in de kringen der Overheid gedacht werd, heeft vooral zijn verklaring hier dubbele waarde. Bij Voetius kan men nog denken aan een »theorie« om aan deze predikantstractementen een rechtsgrond te verschaffen, maar bij Hugo de Groot, die zeker geen warme voorstander was van de Gereformeerde predikanten, ontbreekt elk zoodanig motief. Dat er een rechtstreeksch verband bestond tusschen de naasting dezer goederen en de uitbetaling der predikantstractementen door de Overheid, wordt dan ook door Mr. Hora Rengers Siccama erkend.

Van hoeveel belang dit is voor de rechtsaanspraken der Kerken, springt in het oog.

Vooreerst blijkt hieruit, dat de gewone opvatting, alsof de Overheid een volkomen vrij beschikkingsrecht over deze goederen uitoefende en er mede doen kon, wat haar zelf goed dacht, niet juist is. Zelfs Hugo de Groot, die in zijn De iure belli ac pacis 3, 20, 7 dit absolute beschikkingsrecht van de Overheid over de goederen van hare onderdanen het verst drijft en verklaarde, dat niet alleen in gevallen van uiterste noodzakelijkheid, maar zoo dikwijls het publiek belang dit medebracht, de Overheid bevoegd was de goederen van hare onderdanen te ontvreemden, maakt toch ten opzichte van de kerkelijke goederen dit onderscheid, dat de Overheid dan verplicht is uit eigen middelen voor het onderhoud van de predikanten te zorgen. De Overheid kon deze goederen eigenen, maar de last om voor de predikanten te zorgen, kwam daardoor op haar schouders te rusten. Precies hetzelfde, wat steeds door de Gereformeerde theologen was beweerd. Alleen onder die voorwaarde kon men met deze confiscatie der kerkelijke goederen vrede nemen.

In de tweede plaats volgt hieruit, dat de Overheid dan ook niet vrij is om eigenmachtig de betaling dezer predikantstractementen te staken zonder daarvoor aan de Kerken schadevergoeding te geven. Ware de uitbetaling dezer traktementen alleen te danken geweest aan een *gunst* van de Overheid, dan stond het aan de Overheid vrij deze gunst, wanneer zij wilde, te doen ophouden. Eenig recht op schadevergoeding zou daaruit nooit kunnen worden afgeleid. Gunst schept geen recht. Maar geheel anders staat de zaak, wanneer deze betaling der predikantstractementen niet een gunst was van de Overheid, maar een schadevergoeding voor wat de Kerk dierf, doordat de Overheid de goederen, voor de Kerk bestemd, zich toegeëigend en voor andere doeleinden gebruikt had. Er was een *belofte* gegeven, er bestond een *verplichting*. En ook de Overheid is door zulk een belofte gebonden en heeft zulk een verplichting na te komen. Wil zij, om de geheel veranderde tijdsomstandigheden, deze taak niet meer vervullen, dan kan zij zeker de betaling dezer predikantstractementen doen ophouden, maar dan is zij ook zedelijk gebonden om daarvoor aan de Kerken een schadevergoeding uit te keeren.

Het is dan ook geheel onjuist, wanneer men het voorstelt, alsof het bij dit rechtsgeding alleen gaan zou om de Kerkelijke en geestelijke goederen, die de Overheid tijdens de Republiek in de zoogenaamde kantoren bijeengebracht had en die door de Nationale vergadering in 1789 tot nationaal eigendom zijn verklaard en naar de staatsschatkist zijn overgebracht in 1808. De opbrengst dezer goederen, die in effecten belegd was, bedroeg toen vijf-en-een-half millioen, wat destijds een rente opleverde van 147.000 gulden. Vergelijkt men daarmede wat thans op ons budget van eeredienst voor de betaling der tractementen wordt uitgekeerd, dan is deze som belachelijk klein, want ons budget bedraagt bijkans 1¼ millioen per jaar. Rekent men voorts, dat van deze goederen, die in 1808 zijn genaast, de Kerk nog maar alleen recht zou hebben op de »Kerkelijke goederen«, maar niet op de geestelijke goederen, dan komt men niet verder dan een jaarlijksche rente van f 60 à f 70.000. [4]) Het is dan ook wel te begrijpen, dat Mr. Van Apeldoorn scherp den spot drijft met de voorstelling door een Doopsgezinde in de *Nieuwe Rotterdamsche Courant* gegeven, dat de Staat ¼ van alle landerijen van ons land ten nadeele van de Kerk zou geannexeerd hebben en de opbrengst daarvan meer dan het tiendubbele zou bedragen hebben van de thans door de Kerk genoten uitkeeringen. [5]) Ging het alleen om de in 1789 genaaste goederen, dan zou deze spot volkomen billijk en rechtvaardig wezen. Maar Mr. Van Apeldoorn vergeet, dat achter

---

[1]) Rengers Hora Sicc... *het recht bij den strijd ove...* blz. 49.

[2]) t. a. p. blz. 49 noot.

[3]) Voetius, *Polit. Eccl.*, ... heid kan, of uit eigen bew... Kerk zorgen voor de tract... uit de Staatsschatkist. En ... en menschelijk recht hiert... de goederen der Kerk in ... zakelijkheid ten gebruike ... gewend. Het is in dit ge... volkomen rechtvaardige re...

[4]) Dr. J. van Lonkhuy... *scheiding van Kerk en Sta...*

[5]) Mr. L. J. van Apeldo... *houding tusschen Kerk en ...*

deze »annexatie« van ... belangrijker naasting ... en geestelijk goed i... veel kerkelijke en gee... door de Overheid ge... is moeilijk te zeggen ... uitvoerig onderzoek v... trent tot zekere resu... men echter op de ui... en vooral op de lande... Kerk in ons land vóó... en ziet men, hoe wei... later in het bezit der ... zijn overgegaan, dan ... dezen Doopsgezinde ... eenvierde van de lan... land toen door de ... van de Kerk is gecon...

Nu kan men nat... dat deze confiscatie ... een halve eeuw ach... indien daarmede or... Kerken was gepleeg... niet meer te herstell... ment gaat hier nie... niemand beweren, d... aan de Kerken zou ... wat in de 16e eeuw t... genaast en verkocht ... dergelijke eisch zou ... maar hij zou een dwaas ... is alleen of de uitbetal... tractementen louter ... van de Overheid, dan w... verkregen rechten. Is ... dan volgt hieruit ook ... heid, wanneer zij m... tractementen wil opl... verplicht is in plaats ... dat met deze tracta... aan de Kerken uit te...

De betaling der tra... eeuwen doorgegaan. ... Grondwet aan de K... Overheid heeft de bel... gelegd, nog nimmer ... de verplichting, die ... steeds erkend, zij het ... dan toch met hare da... thans meent, dat he... Kerken zelve is, om n... menten uit te betalen, ... doen, wanneer zij d... vergoeding aan de Ke...

Of alle Kerken, die ... ontvangen, daarop ev... is een andere vraag, ... komen. Maar dit is bi... het er ons alleen om ... grond aan te geven, w... der Kerken rust.

Kootwijks

In dank ontvangen let... door bemiddeling van d... Rotterdam, van N. N., ... zilverbon van *f* 1 met b...

»Van eene oude vrouw ... gift kon sturen, maar onbek...

Ds. J. H. HOUTZAC... *Arnhem*, Velperweg 88.

Leest

Stemmen des Tijds, M... tendom en Cultuur. Utre...

Het Februarinummer ... van Dr. W. H. Weeda ... als Denker. Volgt een s... en Sociale Voorzorg ... Beeck Calkoen. Over R... schrijft M. Lindenborn... en Persoonlijkheid F. ... Verwolde. Het Nr. bie... dichten en aan de Lees... Letterkundig Overzicht...

Ik heb deze Afleverin... genoegen gelezen en, om ... stellen in de hedenda... Stemmen des Tijds nog ... making ermee op te we... maal iets meer er uit me...

Dr. Weeda bespreekt ... geboren, ook ten onzen... schrijver en romancier, ... bekend geworden Bernar... van Shaw ligt echter nie... der belletrie en Dr. Wee... uitkomen door, op gron... werken verspreide gegev... ontwikkeling te schetsen.

Bij gemis toch aan e... moeizame weg geboden.

In dien weg vond We... Protestant van geboorte ... middenstanders waren, die ... Dan krijgen wij zijn gees... gang. Wij vernemen, hoe ... daarna, het was reeds in 1... Maatschappij komt. Als ... kwijt raakt, gaat hij in ... houdt van kunst, bewond... rijen« en voorziet nu... kommerlijke wijze« in zijn ... ook romancier, schrijft ged... 79—83, elken dag 5 bladzi... zoo voltooit hij er in elk j... in wier meest verzorgde ... ver zelf terugvindt. Toe... kon Shaw voor die roma...

Dit geschiedde nadat h... sympathieën werd opgenom... Fabians, een betrekkelijk ... rijke groep van intellectu... vrouwen, — een Annie ... sophe en opvolgster v... hoorde er toe. De Fabia... een »Society" met het do...